

i rodzinie". W Zakończeniu Autor stwierdza: „Prócz wspólnego dla obydwu Testamentów charakteru konstytutywno-społecznego, a zwłaszcza sakralnego rodziny, jest też do zanotowania niewątpliwa ewolucja teologii małżeństwa i rodziny, gdy porównuje się z sobą Stary i Nowy Testament. Wbrew pozorom ewolucji tej nie obrazuje jednak idea trwałości związku małżeńskiego, rzekomo łatwo rozrywalnego w Starym i absolutnie nie dopuszczającego rozwodów w Nowym Testamencie. W gruncie rzeczy obowiązuje ciągle ta sama zasada: co Bóg złączył, tego niech człowiek nie rozłącza” (s. 144 n).

Metodę, którą przyjął Autor w przedstawianiu zagadnienia, można by nazwać opisową, co nie oznacza braku syntetycznych wniosków. Cenna jest bogata literatura przedmiotu, nie tylko cytowana, ale i wykorzystana — również w ujęciu polemicznym.

Niski nakład książki (3 tys.) na pewno nie odpowiada popytowi wśród czytelników nie tylko duchownych, ale i świeckich interesujących się tak ważnym i życiowym tematem, jakim było i jest zagadnienie małżeństwa i rodziny w ogóle, a chrześcijańskiej w szczególności.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

HEIDE und HELMUT BUSCHHAUSEN, *Das Evangeliar Codex 697 der Mechitharisten-Congregation zu Wien*. Eine armenische Prachthandschrift der Jahrtausendwende und ihre spätantiken Vorbilder, Union Verlag, Berlin 1981 (nakład 1000 egz. num.)

Omawiana pozycja zawiera luksusowo wydane reprodukcje 8 foliów pergaminowych o wymiarach 430/445 × 330 mm z Ewangeliarza ormiańskiego, który został ofiarowany w 1911 r. Kongregacji Mechitarystów w Wiedniu z okazji 100-lecia jej fundacji i stąd noszący miano obecnych posiadaczy. Folia te zostały pieczołowicie odrestaurowane w 1976 r. i wówczas zdano sobie sprawę z ich wartości dokumentacyjnej dla historyka sztuki i dla krytyka tekstu biblijnego.

Dla historyka sztuki są one niezmiernie interesujące ze względu na możliwość poznania sztuki wczesnoormiańskiej z około roku 1000. Ale stanowią również przedmiot zainteresowania dla badacza tekstu biblijnego, ponieważ zawierają ormiańską wersję podziału perykop czterech Ewangelii dokonanego przez Euzebiusza z Cezarei w IV w. Wiąże się to z poleceniem danym przez Konstantyna Wielkiego Euzebiuszowi w r. 311 sporządzenia odpowiednich tekstów biblijnych dla użytku liturgicznego. Wówczas to Euzebiusz sporządził w oparciu o Amoniusza z Aleksandrii tzw. Kanony ewangelii, czyli 10 tablic wyliczających miejsca wspólne poszczególnych ewangelii wraz z listem do Karpianusa (por. PG 22; same zaś kanony są przytoczone w wydaniach tekstu NT Nestle — Aland). Jak dowiodły badania C. Nordenfalka, niektóre rękopisy ormiańskie, gruzińskie i etiopskie pochodzące z ok. r. 1000, przechowały ten układ Euzebiusza umieszczony w Ewangeliarzach konstantyniańskich. Do tych rękopisów należy nasz omawiany, który odznacza się tym, że w sposób artystyczny łączy przedstawienie poszczególnych tablic z elementami architektonicznymi z czasów Konstantyna (głównie fragmenty bazyliki Grobu Pańskiego). Dla historyków architektury wczesnochrześcijańskiej, zwłaszcza konstantyniańskiej, jest to ciekawy materiał ikonograficzny do studiów.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL